

Dr. Békefy Lajos

A PRÉDIKÁTOR KÁLVIN (I. rész) és II. rész

Reformátorunk igehirdetői és írásmagyarázói önértelmezése

A Kálvin év alkalmából az utóbbi hetekben két jelentős tanulmány is foglalkozott az igehirdető, prédikátor reformátorral. Mindkettő szerzője abból indul ki, hogy a rendszeres gondolkodó, az Institutio szerzője, valamint a nemzetközi kapcsolatokat ápoló reformátor sokkal inkább előtérbe került, mint a prédikátor. Márpedig közvetlen hatása inkább a szószéken bontakozott ki. **Albrecht Thiel** dortmundi lelkész és teológus „Szabadságra nevelés” című alapos munkájában Kálvin genfi igehirdetői szolgálatára összpontosít. Négy fejezetre tagolja értekezését. Ír az igehirdetői önértelmezésről, a kálvini homiletika/igehirdetéstani alapvonásairól, aztán arról, hogy a prédikáció Isten hozzánk alkalmazkodó cselekvése, majd a gyülekezet és a prédikáció kapcsolatáról, s végül az elválasztás témakörében mutat be részleteket Kálvin igehirdetéséből. **Andreas Mühling** trieri főiskolai lelkész pedig a prédikátor és az írásmagyarázó Kálvint állítja elénk, s reformátorunk írásmagyarázatának a formáit veszi sorra. A két értékes munka legfőbb tanításait és tanulságait adjuk most közre.

KÁLVIN IGEHIRDETŐI ÖNÉRTTELMEZÉSE

Külső dolgok

„A genfi egyházban a Szentírás lektora/tanítója vagyok” (CO 5,233) – mondta magáról reformátorunk. S ez nem jelentett kevesebbet, mint azt, hogy előadásokban, a congrégations-ok alkalmával (hetente tartott kötelező lelkészkonferenciák, melyek témája a bibliai könyvek teológiai kifejtése volt), mindenekelőtt pedig szószéki igehirdetéseiben magyarázta, fejtegette Isten Igéjét. Normál helyzetben két vasárnapi és egy hétközi igehirdetést tartott, ez utóbbit csak kéthetente. Munkanapon nyáron az igehirdetést hatkor kezdte, télen hétkor. Egyes adatok szerint Genfben 4 000 igehirdetést tartott, csak kis részük maradt fenn. Kb. 38 % ismert ezekből, azaz 1 542 igehirdetés, amiből a Calvin Opera 873-at, a Supplementa Calviniana 442-t közöl.

Rend szerint vasárnaponként újszövetségi, hétköznapokon ószövetségi textusok alapján prédikált, ezt a Zsoltárokig érve – Lutherhez hasonlóan Kálvin is nagyon kedvelte a zsoltárokat - következetesen be is tartotta. A nagy prófétákról (Jeremiás, Ezékiel, Ézsaiás) tartott igehirdetése mellett Mózes könyveiről, illetve az Apostolok Cselekedeteiről és az evangéliumokról szóló magyarázatai, igehirdetése maradtak fenn nagyobb teljességgel. Nemzetközileg ismert és elismert prédikátor volt korába. Külföldi egyetemisták rendszeres prédikációs turizmust szerveztek, elutaztak Genfbe, hogy hallgassák őt (így ír erről Karl Halaski 1966-ban megjelent könyvében, melynek témája: Kálvin János a prédikátor). Genfben mégis akadt egy-két nehézsége a prédikátornak. Az egyik, hogy nem a genfi franciát beszélte, ami a francia és a provanszál sajátos keveréke volt, hanem a művelt francia „magas irodalmi” nyelvet. Ezt nem mindig értették a hallgatók, s így nyelvileg Kálvin sokak számára idegen maradt – évtizedek után is. A másik komoly gond gyenge hangja volt, ami akusztikailag sokszor elveszett a hatalmas genfi templomban, s így kétszeresen nehéz volt érteni őt. 1549 óta a lejegyző ügynökség sztenográfusa, Denis Raguenier írta le Kálvin igehirdetéseit, aki francia menekült volt, így kereste meg kenyerét, s neki is diktálta egy ideig Kálvin a leveleit is. A leírt prédikációkat aztán eladták afféle olcsó könyvecske formájában, a bevételt a menekültek támogatására fordították.

Tartalmi kérdések

Isten Igéje: tanítás. Első renden úgy fogadta Kálvin az Igét, mielőtt elkezdte magyarázni másoknak, mint tanítást. Nem kell senkinek sem, neki sem fényes retorikai teljesítményre törekednie, hanem a prédikációban hűséges tanúként kell az Isten által üzent tartalmat tovább mondani. A Deuteronomium 6,15-19 alapján ezt írta: „Hogy nézne ki, hogy fölmennék a szószékre úgy, hogy előtte egyetlen pillantást sem vettem volna a Könyvbe, s valami frivol beképzeltségtől vezérelve ezt mondanám: 'Na ja, ha már egyszer itt vagyok, biztosan ad nekem az Isten üzenetet, amit mondanom kell'. És ha e tévhitben mégis megpróbálnám, hogy ne olvassak bele a Szentírásba, ne gondolkozzam el azon, mit is kell mondanom, s alapos készülés nélkül, s annak alapos átgondolása nélkül, mit is akar a Szentírás a nép építésére szólni, meg mernék szólalni, akkor arrogáns ember lennék, Isten pedig bizonyosan összezavarná még az eszemet is”.

Az Isten Igéjének hirdetője, a prédikátor munkaeszköz, akin keresztül Isten Igéje megszólal. Olyan a prédikátor, mint a követ, aki csak megbízója nevében, az ő üzenetét hivatott továbbmondani, nem a magáét. A prédikátoroknak tehát Istenre kell figyelniük, nem azzal foglalkozni, „hogya saját kitalálásaikkal szórakoztassák a népet”. Érdekesség, hogy e tekintetben a német tanulmányíró idézi Csikesz Sándor múlt századi magyar református teológust, aki Kálvin pásztori igehirdetéseiről megállapította: „Isten szolgálatában senki sem orator, szónok, hanem csak orgán, eszköz” (Kálvin és kálvinizmus, 1936, Debrecen, 271.o.). Ehhez a 21. századi teológus, Parker hozzáteszi: „A prédikátor követ a rábízott üzenet erejénél fogva!”.

KÁLVIN IGEHIRDETÉS-TANÁNAK ALAPVONALAI

Sorozatprédikációk

Genfi idejének kezdete óta reformátorunk a bibliai könyveket fejezetről fejezetre átprédikálta. A kérdés az, hogy milyen szempont alapján választhatta ki a könyveket sorozatához? Volt úgy, hogy egy-egy könyv alaphangulatát vagy üzenetét egy adott, éppen aktuális genfi helyzetre alkalmazta. A Mózes ötödik könyve kapcsán emlegette többször is: amint Isten Igéje felülmúlhatatlan világossággal szólalt meg a Sinai hegyen, úgy kell a reformációban is meghallani az embereknek az evangélium és a törvény üzenetét az eredeti formában. Mindkét esetben az emberek többsége engedetlenséggel, elutasítással és közönnyel reagált. Ezért van szükség második magyarázatra és tanításra. Ez a **pedagógiai vonása** Isten Igéjének és így Kálvin igehirdetésének is jellemzője, hogy az ellenállókat eredeti rendeltetésükhöz vezeti el vagy éppen vezeti vissza...

A PRÉDIKÁTOR KÁLVIN (II. rész)

Reformátorunk igehirdetői és írásmagyarázói önértelmezése

KÁLVIN IGEHIRDETÉS-TANÁNAK ALAPVONALAI

A prédikáció nyelvezete

Kálvin igehirdetéseinek dogmatikai tömörségű gondolatokat, reflexiókat többször mutatnak fel, de ezek nem dogmatikai előadások. Egyik igevers jön a másik után. A hallgatót ezzel egyfajta **lineáris mozgásb**aviszti bele Kálvin, tudja mindenki, mi következik, csak azt nem, mit mond Kálvin. S ez okozta az igehirdetés különlegességét. Ez a **lépcsőzetesség és követhetőség** nagy ereje volt igehirdetéseinek. Igaza van Francis Higmannak, aki szerint Kálvin egész teológiája olyan lépésről-lépésre **építkező jellegű**, mint prédikációi. Neki a teológia nem valami statikus dolog, hanem utazás, haladás, kutatás – fogalmazza Higman (Francis Higman, Linearity in Calvin's Thought. Calvin Theological Journal 26, 1991, 110.).

A prédikációnak nem az a feladata, hogy maga a beszéd ragyogjon, hanem minél pontosabban

közvetítsen. Kálvin felfedezte a rövid mondatok jelentőségét, s következetesen élt is ezzel a nyelvi eszközzel. A lehető legnagyobb egyszerűség és érethetőség érdekében alkalmazta Kálvin a rövid mondatokat. Ahelyett, hogy hatalmas programbeszédet tartott volna, mindig a következő pontig ment el, aztán az azt követőig, s így tovább, tovább. A görög és a latin klasszikusokon iskolázott **egyszerűség** volt ez. Seneca-kommentárjában Kálvin kifejezetten hivatkozik Cicero és Quintilian műveire. Erről írt a magyar származású katolikus teológus, Gánóczy Sándor és Stefan Scheld is a „Kálvin hermeneutikája” című közös könyvben, hasonlóan a francia Rodolphe Peter is *Rhétorique et prédication selon Calvin* (*Revue d'Histoire et de Philosophie Rel.* 55, 1975, 250.), aki a retorika és a prédikáció kálvini gyakorlatát mutatta be már évtizedekkel ezelőtt. Nyelvezete kifejezetten szegényes a díszes jelzőket illetően. Ebben inkább a mai újságíráshoz áll közelebb, mint sok igehirdetőhöz.

Ez az **akkomodáció** szempontja Kálvinnál, azaz az alkalmazkodásé: amint Isten alkalmazkodott egyszerű emberi viszonyainkhoz, úgy kell az igehirdetésnek is egyszerűnek maradnia! „**Olyan az Isten, mint a dada**, aki másként szól a gyermekhez mint a felnőtthez...”. Így jut el Kálvin ahhoz a nyelvezethez, ami a mindennapok nyelvezete. Sok képet használ a különféle életterületekről. Kifejezetten ilyen az **iskola és a tanítóság gazdag példatára**. Isten a tanító, a gyülekezetet Ő tanítja a lelki ABC-re, azaz elemi oktatásban részesít minket, vizsgáztatását is sajátos leckékkel végzi, a próbákkal, különös utakkal. Kálvin gyakran használja a **gyeplő/zabla** képét. Amit Isten tesz, az nem a **laissez-faire/hagyjuk rá a gyerekekre!** - jellegű **pedagógia**, hanem küzdelem velünk – érettünk!

ISTEN „ALKALMAZKODÁSA” HOZZÁNK

Kálvin azt az Igét hirdeti, amiben Isten mind a szólás, mind a cselekvés szintjén alászáll hozzánk, alkalmazkodik az emberi szinthez, azaz akkomodálódik. Az út itt is mindig Istentől vezet az emberhez, a tanár-diák viszony felcserélhetetlen. Elképzeltetetlen, hogy a gyermek oktatja a tanárt! A beszélő Istennek a hallgató ember felel meg, aki megtanulta az igazi oda-figyelést, Rá-figyelést, meghallgatást, sőt a hallottakat annyira magáévá teszi, hogy már kívülről is tudja azokat. S hogy ez mennyire alapvető látásmód a kálvini és a református szemléletben, azt az is jól mutatja, hogy jó 400 év múltával a 20. században Barth Károly szinte szó szerint átveszi reformátorunk gondolatát. Barth az igehirdetésről ezt írja: „Az igehirdetés emberi beszéd, amelyikben, s amelyen keresztül maga Isten szól hozzánk, mint a Király a követén keresztül, amit ugyanúgy kell meghallgatni és elfogadni, mintha maga a Király mondaná...” (KD I,1,52).

Az igehirdetés tehát **felszabadítás**, azaz az emberek felszabadítása a szótlanságból a beszédes szabadságra. Ennek a felszabadításnak a prédikáció az eszköze. Az igazi prédikáció az Istennel való találkozás elősegítője, némelykor maga az a történet, amiben ez a találkozás létrejön. Három alkotóelem feltétlenül jelen van a jó igehirdetésben: **1) az Isten Igéjére hallgatás; 2) Isten jelenléte; 3) a hit és az élet megújulásának szándéka**. Mivel Isten jelenléte az Igében valósul meg, s az pedig az igehirdetésben szólal meg, ez adja a **prédikálás igen magas ázsióját, értékét** – ahogyan erről már 1953-ben írt könyvében tanít E. S. Wallace, *Calvin's Doctrine of the Word and Sacrament*. Edinburgh. Ebben egyetértettek a reformátorok szinte valamennyien, s erről a II. Helvét Hitvallás is írt már jó 400 éve: „*Praedicatio verbi divini est verbum Dei*” – „*Az isteni Ige prédikálás maga Isten Igéje*”. Isten Igéjének prédikálása valójában egyetlen célra irányul: **életünk megújítására**. Ez nem megy egyszerre, ehhez szükségünk van önmagunk megzabolázására, Isten Igéjének állandó hallgatására. Az pedig, hogy Isten Igéje valóban elérje a szívünket, az is teljesen a Szentlélek munkája. Az Írás, az Ige tekintélyét szintén a Szentlélek belső bizonyágtétele adta meg, nem külső tekintély, tanhivatal, hagyomány vagy csatkozhatatlan pápai autoritás.

Theodor Béza (1519-1605), Kálvin tanítványa és követője arról a hatalmas igehirdetői munkáról, amit reformátorunk véghezvitt, ezt írta” „Minden második héten naponta prédikált, s olyan gyakran, amint csak lehetett. Minden vasárnap két prédikációt is tartott. Hetente három teológiai előadást is

megtartott, vezette a konzisztórium üléseit, minden péntek este teljes előadással szolgált a bibliai összejöveteleken, amit kongregációnak nevezünk, s ezt a rendszert és tempót egészen haláláig megtartotta...Olykor emberfelettinek tűnt ez a munka.”.

PRÉDIKÁCIÓ ÉS GYÜLEKEZET

És mit várt el Kálvin a gyülekezettől? Kálvin önmagától is, a gyülekezettől is sokat vár el. Erős kritikát kaptak azok, akik azért jönnek a templomba, gyülekezetbe, mert „valamilyen bolond spekulációt keresnek ott, vagy hogy szórakozzanak szent dolgokon – vétkesek abban, ha a szent dolgokat profanizálják”. Így szólt erről 1555 júliusában a 2Timóteus 3,16-17-ről tartott sorozatában ismételt is. Nem az számít, mennyire érdekes az elhangzó igehirdetés, hanem az, hogy az emberek akarnak-e önként Isten iskolájába beiratkozni, s oktatásban részesülni. Az Isten iskolájában a teljes spektrumnak rendelkezésre kell állnia: az elemi pedagógiától a felnőttképzésig. **A keresztyén élet: tanulás egészen a halálig.**

Mindehhez képest a genfi gyülekezet nem volt mintaközösség. Tíz közül egyet alig találsz, aki egy kisgyermek szintjén hitvallást tudna tenni! – emlegeti kissé keserűen. Mélyen fekvő oda nem figyelést, a hallásban való restséget emleget Kálvin. „*Amikor ma a genfi néphez szólsz, mintha Mózes szólna Izrael népéhez...Micsoda morgolódás! Sőt, még a fogukat is csikorgatják!*” – írta.

Közben pedig az igehirdetés Isten pedagógiájának fő eszköze maradt. Arra szolgál, hogy „*mindenkit emlékeztessen: nem önmagunkhoz, hanem Istenhez tartozunk!*”. Az **igehirdetőnek** ebben **duplex vox**-a van, azaz két irányban kell szólania: egyrészt **befe**le, ha kell tejjnek italával, ha kell, szilárd eledellel építeni a rábízottakat. **Kife**le: kemény szóval elrettenteni a farkasokat és a tolvajokat. S ez a feladata a mai igehirdetőnek is...

<http://www.reformatus.com.ua/lap/kalvinv/index.php?m=page&a=show&t=apredikatorokalvin&i=4563>

Átvettem Királyhágómelléki Református Egyházkerület Presbiteri Szövetség Honlapjáról

<http://www.presbiteriszovetseg.gportal.hu/gindex.php?pg=31540399>